

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جستارهایی در اخلاق کاربردی

جمعی از نویسندگان

دانشگاه قم

سرشناسه	: زهرا، خزاعی، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور	: جستارهایی در اخلاق کاربردی /زهرا خزاعی، نرگس خالقی، مرضیه مصطفوی، فرح رامین، انسیه مدنی، مرضیه داودآبادی، محسن جوادی، نرگس جواندل، محمد لگنهاوسن، نرگس سرلک، حمید شهریاری، طاهره ندایی، خلیل علوی.
مشخصات نشر	: قم: دانشگاه قم، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	: ۵۰۴ص.
شابک	: 978-964-8261-44-8
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه
موضوع	: اخلاق عملی
موضوع	: اخلاق
موضوع	: اخلاق حرفه‌ای
موضوع	: مسائل متفرقه
شناسه افزوده	: زهرا خزاعی، نرگس خالقی، مرضیه مصطفوی، فرح رامین، انسیه مدنی، مرضیه داودآبادی، محسن جوادی، نرگس جواندل، محمد لگنهاوسن، نرگس سرلک، حمید شهریاری، طاهره ندایی، خلیل علوی
رده بندی کنگره	: BJ ۱۱۸۵ف۲ج۵ ۱۳۸۹
رده بندی دیویی	: ۱۷۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۹۱۱۴۹۱

انتشارات دانشگاه قم

عنوان: جستارهایی در اخلاق کاربردی

مؤلف: جمعی از نویسندگان

چاپ و صحافی: هوشنگی

ناظر فنی: علیرضا معظمی

طراح جلد: احمدی

صفحه آرا: حسین معظمی

نوبت و سال چاپ: دوم، زمستان ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰

بهاء: ۶۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۲۶۱-۴۴-۸

آدرس الکترونیکی: Publication@Qom.ac.ir

کلیه حقوق مادی و معنوی برای ناشر محفوظ است.

قم، بلوار الغدیر، دانشگاه قم، اداره چاپ و انتشارات دانشگاه

تلفن: ۰۲۵-۳۳۴۴۴۴۴-۳۳۱۰۳۳۱۰۳۳۴۵

فهرست

- اخلاق کاربردی ماهیت، روش‌ها و چالش‌ها/ زهرا خزاعی..... ۱۷
- تصمیم‌گیری اخلاقی/ زهرا خزاعی، انسیه مدنی..... ۴۹
- اخلاق پژوهش در حوزه علوم اجتماعی/ نرگس خالقی..... ۷۹
- اخلاق تدریس در دانشگاه و آسیب‌شناسی انگیزه تحصیل در دانشجویان/ مرضیه مصطفوی.. ۱۱۹
- ارزیابی اخلاقی دانشگاه مجازی/ فرانک فتوحی قزوینی، زهرا خزاعی..... ۱۵۵
- بررسی مسائل اخلاقی در سیستم‌های هوشمند/ مرضیه داودآبادی، زهرا خزاعی.. ۱۸۱
- انسان‌محوری در اخلاق زیست محیطی با تأکید بر نگرش اسلامی/ محسن جوادی.... ۲۱۱
- اخلاق جنگ و صلح/ نرجس جواندل..... ۲۴۵
- اسلام و نظریه جنگ عادلانه/ محمد لگنهاوسن، مترجم: منصور نصیری..... ۲۹۱
- اخلاق همسرمداری/ فرح رامین..... ۳۳۵
- اخلاق مادری در اسلام و فمینیسم/ اقدس یزدی..... ۳۷۹
- اخلاق حسابداری/ نرگس سرلک..... ۴۱۹
- اخلاق کسب و کار/ حمید شهریاری..... ۴۴۵
- اخلاق در ورزش با رویکرد بازی منصفانه/ طاهره ندایی، خلیل علوی..... ۴۵۹

مقدمه

اگر چه کاربست نظریه‌های اخلاقی در حل معضلات عملی اخلاق سابقه‌ای دیرینه دارد، اما معمولاً سال ۱۹۶۰ را آغاز طرح رسمی اخلاق کاربردی می‌دانند. گرایش فیلسوفان اخلاق و متخصصان علوم به تحلیل و ارزیابی اخلاقی عملکردهای اجتماعی و جستجوی پاسخی برای پرسش‌های اخلاقی مرتبط با حوزه‌های مختلف، باعث روی آوردن جدی به این حوزه فکری شد و به تدریج شاخه‌های زیر مجموعه اخلاق کاربردی، مثل اخلاق پزشکی، زیست محیطی، تجارت، مهندسی، ورزش، جنگ و صلح، تعلیم و تربیت، زنان و... شکل گرفت.

علت گرایش را چه علاقه فیلسوفان به تحلیل و حل مشکلات اجتماعی ناشی از نابسامانی‌های اخلاقی بدانیم و چه ناشی از پیچیدگی‌های جامعه مدرن و رشد تکنولوژی، یا همت فیلسوفان برای رفع تردید از کارآمد بودن نظریه‌های اخلاقی، به هر حال امروزه این شاخه اخلاق، به دلیل افزایش معضلات و بحران‌های اخلاقی موجود

در عرصه‌های گوناگون زندگی، مورد توجه ویژه فیلسوفان و متخصصان قرار گرفته است.

کتاب **جستارهایی در اخلاق کاربردی** که پژوهشی است در حوزه اخلاق کاربردی، حاصل تلاش جمعی از اعضای هیئت علمی دانشگاه قم است که برای طرح و بررسی برخی از مهم‌ترین مسائل اخلاقی و به انگیزه همگانی شدن تفکر اخلاقی در حل مشکلات عملی زندگی به رشته تحریر درآمده است.

در این کتاب پس از طرح دو مسئله مبنایی؛ یعنی تعریف ماهیت اخلاق کاربردی و همچنین تحلیل تصمیم‌گیری اخلاقی، به بررسی اخلاقی موضوعاتی در رابطه با محیط زیست، جنگ و صلح، سیستم‌های هوشمند، دانشگاه مجازی، آموزش و پژوهش، حسابداری و کسب و کار و روش مادری و همسرمداری پرداخته شده است. مقالات کتاب بر اساس وظائف اخلاق کاربردی: ارزیابی اخلاقی عملکردهای اجتماعی، تعیین وظایف اخلاقی و نیز حل معضلات اخلاقی به رشته تحریر درآمده است و هر کدام از نویسندگان سعی کرده‌اند پس از تحلیل موضوع مورد نظر خود، بر اساس رویکردها و رهیافت‌های مطرح در نظریه‌های هنجاری اخلاق، و گاه با رویکردی دینی و بر اساس آموزه‌های دینی اسلام، به ارائه فرامین اخلاقی بپردازند. بررسی و تحلیل عوامل بروز مشکلات اخلاقی مرتبط با هر حوزه و ارائه راهکارهای عملی، از جمله اموری است که عمدتاً مورد توجه نویسندگان این کتاب بوده است.

کتاب حاضر، حاوی چهارده مقاله است که به اختصار به مهم‌ترین مطالب آنها اشاره می‌شود:

فیلسوفان اخلاق، اخلاق کاربردی را به عنوان شاخه‌ای از اخلاق هنجاری تلقی می‌کنند که به واسطه تمرکز بر مسائل عینی و جزئی و تلاش برای ارزیابی و حل معضلات اخلاقی از فرا اخلاق و نظریه‌های هنجاری متمایز می‌گردد. درباره ماهیت اخلاق کاربردی اتفاق نظر وجود ندارد و نویسندگان گاه آن را بر اساس وظایف اخلاق کاربردی؛ یعنی ارزیابی اخلاقی عملکردها، شناسایی وظایف اخلاقی و حل

معضلات اخلاقی تعریف می‌کنند، و گاه بر اساس روش‌های استدلالی در این حوزه و یا محتوای آن.

نویسنده مقاله "اخلاق کاربردی: ماهیت، روش‌ها و چالش‌ها" ضمن اشاره به دیدگاه‌های مختلف درباره جایگاه و ماهیت اخلاق کاربردی، بر ضرورت توجه به کاربردی کردن اخلاق در زندگی عملی تأکید دارد و این را وظیفه متخصصان و فیلسوفان می‌داند که با کمک یکدیگر به این امر بپردازند. زیرا ماهیت اخلاق کاربردی را چه ترکیبی از سه وظیفه فوق‌بدانیم و چه صرفاً بر یک جنبه تمرکز کنیم، با قدری تأمل مشخص می‌شود که نه فیلسوفان و نه متخصصان، هیچ‌یک به تنهایی قادر به اجرای وظایف اخلاق کاربردی نیستند؛ چرا که ارزیابی، حل مشکل و شناسایی هنجارهای جزئی، علاوه بر آشنایی با نظریه‌ها و مفاهیم اخلاقی و نیز نحوه استدلال یا توجیه اخلاقی، نیازمند تخصصانی است که نسبت به واقعیت‌های جزئی آن حرفه یا موضوع خاص، اطلاعات شایسته‌ای داشته باشند. در این مقاله پس از اشاره به سه شیوه مطرح در استدلال اخلاقی؛ قیاس، تمثیل و موازنه متفکرانه، شیوه سوم به دلایلی مفیدتر و کارآمدتر دانسته شده است. در پایان نقدهای وارد شده بر اخلاق کاربردی مورد بررسی قرار گرفته‌اند؛ تردید در توجیه اخلاق کاربردی، و نقد آن به لحاظ روش و محتوا و تنوع نظریه‌های اخلاقی و مبهم بودن منابع شناسایی از جمله مسائلی است که در این مقاله به آنها پرداخته شده است.

اما فیلسوفان اخلاق درباره چگونگی فرآیند تصمیم‌گیری اخلاقی اتفاق نظر ندارند. اصول‌گرایان وجود اصول اخلاقی را در این فرآیند لازم می‌بینند و در این رابطه اصولی را پیشنهاد می‌کنند. و جزئی‌گرایان با تردید در کارآمدی اصول کلی اخلاقی، آگاهی از شرایط و حقایق جزئی را تعیین‌کننده می‌دانند و بسیاری هیچ فرمول و الگوریتم خاصی را در این رابطه مؤثر نمی‌دانند. نویسندگان مقاله "تصمیم‌گیری اخلاقی" پس از توضیح رویکردهای فوق، دیدگاه فیلسوفانی را ترجیح می‌دهند که سعی می‌کنند تا با جمع بین دیدگاه اصول‌گرایی و جزئی‌گرایی و پرهیز از افراط و تفریط در گزینش اصول کلی و

پرداختن به جزئیات، راه میانه و متعادلی را انتخاب کنند. از این رو، در این مقاله ضمن بررسی و تبیین برخی از مهمترین اصول اخلاقی مورد استفاده فیلسوفان اخلاق و متخصصان علوم و حرفه ها، به نقد و ارزیابی آنها پرداخته شده است. اصول سودگرایی، عدالت، رعایت حقوق فردی، پرورش ملکات، برابری، خودمختاری، مراقبت و اطاعت از فرمان الهی از آن جمله است. در این مقاله در نهایت، بر تعامل عقل و عاطفه، به عنوان دو منبع شناسایی مؤثر در فرآیند تصمیم‌گیری تأکید شده است. نویسنده مقاله "اخلاق پژوهش در حوزه علوم اجتماعی"، با ذکر این نکته که تا کنون بیشترین توجه معطوف اخلاق پژوهش در حوزه پزشکی بوده است، بر اهمیت اخلاق پژوهش در حوزه علوم اجتماعی و انسانی تأکید ورزیده و سعی کرده تا پژوهش را از جهت ارتباط با مشارکت کنندگان در پژوهش، ارتباط با همه، و ارتباط با پژوهشگر مورد ارزیابی قرار داده و وظایف اخلاقی پژوهشگران را در سه حوزه فوق معین کند. رضایت آگاهانه، ناشناس بودن، حریم خصوصی، محرمانگی و آسیب نرساندن از جمله اصول اخلاقی مرتبط با حوزه نخست، صداقت و همگانی بودن در رابطه با حوزه دوم و مسئولیت حرفه‌ای، امانت داری، نقد پذیری، نشاط و... از جمله وظایفی است که در ارتباط با حوزه سوم مطرح شده است. در نهایت نویسنده ضمن اشاره به فقدان کمیته یا نهاد خاصی در کشور، که به تدوین و اجرای اخلاق پژوهش بپردازد، پیشنهاداتی را در این زمینه ارائه کرده است.

در مقاله "اخلاق تدریس در دانشگاه" با رویکردی بیشتر دینی به تعیین وظایف اساتید پرداخته شده است. نویسنده این مقاله سعی کرده است ضمن ارائه اصول اخلاقی تدریس، تأثیر رفتارهای غیر اخلاقی اساتید را بر انگیزه تحصیلی دانشجویان منعکس کند. اخلاص و توحید عملی، دوری از سخنان پیچیده و نامفهوم، دوری از پراکنده گویی، بردباری و تغافل، خوش بینی نسبت به دانشجو و دوری از سوء ظن، قبول حق، ایجاد روحیه علمی در دانشجویان، آموزش اندیشیدن و آمادگی استاد برای تدریس، از جمله اصولی است که در این مقاله مورد بررسی قرار گرفته اند.

تغییرات شگرفی که در چند دهه اخیر در دنیای آموزش مجازی و نوع ارتباطات الکترونیکی رخ داده، دانشگاه مجازی را با سؤالات اخلاقی و مسائل اجتماعی فراوانی مواجه کرده است. بهترین راه برون رفت از این مشکلات و پیشگیری از رشد آنها، ارزیابی عملکرد دانشگاههای مجازی، بر اساس ارزشهای مطرح در آموزش عالی می باشد. بر این اساس، مقاله "ارزیابی اخلاقی دانشگاه مجازی"، به بررسی میزان همگامی دانشگاه مجازی با دانشگاه سنتی، در اجرای وظایف آموزش عالی، می پردازد. در این مقاله، داوری درباره سازگاری یا ناسازگاری عملکرد این نوع دانشگاه با اهداف آموزش عالی، از راه بررسی انتقال ارزشهای علمی، آزادی بیان، امکان استفاده از روشهای مختلف تدریس، نحوه انتقال ارزشهای اجتماعی و میزان رعایت مساوات و برابری در استفاده از امکانات، صورت گرفته است. نویسندگان این مقاله معتقدند با بکارگیری ابزارهای ارتباطی جدید و تغییر مسیر آموزش از معلم محوری به دانشجو محوری می توان فضای آموزشی مجازی را به سمت ایجاد محیطی فعال و ترکیبی سوق داد که نه تنها همپای دانشگاههای سنتی عمل کند بلکه بتواند با افزایش بهره وری و بازده آموزشی با آن رقابت کند. در این مقاله با پیشنهاد به کارگیری پیشرفت های نرم افزاری - سخت افزاری جدید در سیستم های مدیریت آموزشی موجود بحث شده است که فضای دانشگاه مجازی را می توان از این طریق به طور قابل ملاحظه ای به دانشگاه حقیقی نزدیک کرد. بهره گیری از این ابزارها و نحوه های ارتباط، در آموزش مجازی، مسائل اخلاقی جدیدی را به وجود می آورد که در این مقاله به راههایی برای رهایی از آنها اشاره شده است و در پایان، برای پیشرفت و مدیریت دانشگاه مجازی و برنامه های آن، خط مشی هایی پیشنهاد شده است.

با توجه به افزایش سیستم های هوشمند در مراکز دولتی و خصوصی، و حساسیت برانگیز بودن این سیستم ها به لحاظ پیامدهای غیر اخلاقی ناشی از استفاده نادرست از آنها، مقاله "بررسی مسائل اخلاقی در سیستم های هوشمند" به مهم ترین مسائل اخلاقی در این رابطه پرداخته است. برخی مسائل اخلاقی مربوط به سیستم های

هوشمند با مسائل مربوط به استفاده از رایانه ها، تکنولوژی سیستم‌های اطلاعاتی، شبکه‌های اطلاعاتی و اینترنت مشترک است و برخی دیگر خاص هوش مصنوعی می‌باشند. نویسندگان این مقاله سعی کرده‌اند پس از بررسی مسائل اخلاقی مشترک بین سیستم‌های هوشمند و سیستم‌های رایانه‌ای و شبکه جهانی، مهم‌ترین مسائل مرتبط با دو نوع سیستم هوشمند تصمیم‌گیری، یعنی سیستم‌های خبره و سیستم‌های داده کاوی را مورد تحلیل و ارزیابی قرار دهند. سیستم‌های خبره، سیستم‌های تصمیم‌گیری در یک زمینه تخصصی هستند که انتظار می‌رود به منظور بهره مندی از حداقل توانایی‌های مشابه انسان در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی، از ویژگی‌های انسان برخوردار باشند. و سیستم‌های داده کاوی به کشف اطلاعات در پایگاه‌های داده بزرگ و اینترنت می‌پردازند. در این مقاله ضمن بررسی و تحلیل مسائل اخلاقی مرتبط با این دو سیستم، به علل به وجود آمدن این مشکلات اخلاقی اشاره شده و در پایان پیشنهاداتی برای استفاده صحیح از این سیستم‌ها ارائه شده است.

از دیگر موضوعات مطرح در دنیای امروز، اخلاق محیط زیست است. در این رابطه رویکردهای مختلفی وجود دارد؛ دو رویکرد انسان محور و غیر انسان محور از جمله رویکردهای مطرح در این حوزه است که هر کدام تقریرها و روایت‌های مختلفی دارند. نویسنده مقاله "انسان‌محوری در اخلاق زیست محیطی با تأکید بر نگرش اسلامی"، پس از تحلیل رویکردهای مذکور، به بررسی و نقد دیدگاه‌هایی می‌پردازد که ادیان آسمانی را به دلیل داشتن نگره انسان‌محور، عامل اساسی بحران محیط زیست دانسته و آنها را ناتوان از ارائه نظام اخلاقی مناسب برای حل معضلات محیط زیستی می‌دانند. وی در این رابطه، پس از تبیین مبانی اخلاق محیط زیست در نگره اسلامی می‌کوشد تا نشان دهد که انسان‌محوری دینی به لحاظ نظری، شمول ملاحظات اخلاقی اصیل به قلمرو موجودات غیرانسان را می‌پذیرد و از لحاظ تحقق تاریخی خود هم، هرگز به عنوان عامل تخریب محیط زیست عمل نکرده است. وی ضمن تأکید بر قلمرو وسیع ارزش ذاتی موجودات، و تصریح به اینکه مطابق

آموزه‌های اخلاقی اسلام، همه موجودات، جاندار و بی جان، می‌توانند به اقتضای ارزش ذاتی خود، شأن و منزلت اخلاقی داشته باشند، در پایان نتیجه می‌گیرد که با اعتقاد به برتری انسان در میان آفریدگان می‌توان از اشکالات مربوط به انسان محوری اجتناب کرد.

از جمله مباحث مهم در اخلاق کاربردی، اخلاق جنگ و صلح است که امروزه به یکی از مباحث اصلی اخلاق در روابط بین‌الملل تبدیل شده است. در این رابطه دو مقاله "اخلاق جنگ و صلح" و "اسلام و نظریه جنگ عادلانه" به رشته تحریر درآمده است. نویسنده مقاله "اخلاق جنگ و صلح"، سه نظریه غالب در این موضوع یعنی؛ صلح‌گرایی، نظریه جنگ عادلانه و واقع‌گرایی را به تفصیل مورد بررسی قرار داده است. وی ضمن اشاره به تفسیرهای مربوط به معنای صلح‌گرایی، به تبیین مبانی فلسفی صلح‌گرایی بر اساس سه رویکرد پیامدگرا، وظیفه‌گرا و فضیلت‌گرا می‌پردازد و سپس مطالعات جاری درباره ارتباط اسلام، و جنگ و صلح را مورد بررسی قرار می‌دهد. معرفی اسلام به عنوان دین جنگ و شمشیر، دین صلح و عدم خشونت، و دینی که در عین تأیید صلح، جنگ عادلانه را در مواردی مشروع می‌داند از جمله دیدگاه‌هایی است که امروزه در مورد اسلام مطرح است. نویسنده در ادامه، نظریه جنگ عادلانه را به منزله پر نفوذترین رویکرد در ایجاد محدودیت استفاده از نیروی نظامی با دو اصل کلی آن یعنی؛ مشروعیت توسل به جنگ و مشروعیت روش جنگیدن پردازش کرده است و در پایان به بررسی جهاد از دیدگاه شیعی پرداخته است.

نویسنده مقاله "اسلام و نظریه جنگ عادلانه" پس از مقایسه دو مفهوم جنگ عادلانه و جنگ مقدس در فرهنگ غرب و اشاره به تلقی نویسندگان غربی از جهاد اسلامی به عنوان جنگ مقدس، دلایلی بر نادرستی برداشت مذکور ارائه می‌کند. غربی‌ها جنگ‌های صلیبی را به عنوان جنگ مقدس می‌شناسند در حالی که از نظر وی، جهاد اسلامی اشتراکات زیادی با روند حاکم بر نظریه جنگ عادلانه دارد. نویسنده در این مقاله استدلال کرده که اخلاق مربوط به جنگ و صلح را به گونه‌ای می‌توان تفسیر

کرد که نتیجه آن صلح طلبی مبتنی بر جنگ عادلانه باشد؛ اصطلاحی که نظریه پردازان غربی برای توجیه جنگ عادلانه به کار می‌برند و نتیجه آن نادرست بودن وارد شدن در جنگ از لحاظ اخلاقی است. علت جنگ، مرجعیت درست، نیت درست و تناسب از جمله مواردی است که در بخش مشروعیت توسل به جنگ، مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته‌اند. و به دو مسئله تمایز و تناسب در بخش مقررات مربوط به جنگ پرداخته شده است.

از جمله موضوعات مطرح در حوزه اخلاق کاربردی، بررسی مسائل اخلاقی مربوط به زنان است. در این رابطه مسائل اخلاقی بسیاری قابل طرح است و در این کتاب تنها به دو مبحث، یعنی اخلاق همسررداری و اخلاق مادری پرداخته شده است. نویسنده مقاله "اخلاق همسررداری" مراد از اخلاق همسررداری را مهارتی می‌داند که زن و شوهر براساس آن، با شناخت توانمندی‌ها، تفاوت‌ها و حساسیت‌های یکدیگر به نیازهای جسمی، عاطفی، روانی و جنسی طرف مقابل می‌توانند پاسخ دهند، به طوری که هر دو احساس رضایت خاطر و آرامش نسبی نمایند. وی پس از بررسی مسأله ازدواج از دیدگاه مکاتب مختلف اخلاقی و ادیان الهی، اخلاق همسررداری را با محبت گره می‌زند و سعی دارد از این زاویه، به تحلیل جایگاه ارزشی همسررداری بپردازد. وی پس از اشاره به برخی جلوه‌ها و نشانه‌های محبت، بر اساس اصل محبت، به آسیب‌شناسی روابط همسران و آسیب‌زدایی می‌پردازد.

نویسنده مقاله "اخلاق مادری" ضمن بررسی تطبیقی دیدگاه اسلام و فمینیسم درباره جایگاه ارزشی و نقش مادر، به مهم‌ترین وظایف و فضائل اخلاقی مادران از نظر اسلام اشاره کرده است. در این مقاله ضمن اشاره به پیامدهای غیر اخلاقی تفکرات فمینیسم درباره زنان، به ویژه مادران، اخلاق مادری و مراقبت که مورد توجه فمینیست‌هاست مورد بررسی و نقد قرار گرفته است.

حرفه حسابداری به دلیل نوع و ماهیت خدماتی که ارائه می‌کند باید از اعتبار و اعتماد خاصی برخوردار باشد. تداوم این اعتبار و اعتماد و تقویت آن، به پایداری فکری

و عملی اعضای حرفه به ضوابط رفتاری و اخلاقی آن بستگی دارد. به گفته نویسنده مقاله "اخلاق حسابداری" حرفه حسابداری قوانین و اصول اخلاقی را تدوین نموده است که اعضای آنها را ملزم می‌نماید تا از سطحی از خودمهاری برخوردار شوند که ماورای الزامات قانونی و مقررات است. نویسنده این مقاله پس از تبیین آیین رفتار حرفه‌ای حسابداران و اصول بنیادی اخلاق حسابداری، به مهم‌ترین مسائل اخلاقی حسابداری در حال حاضر و نمونه‌هایی از آنها پرداخته و در نهایت، راه کارهایی را برای حل این مشکلات و تجدید حیات حیثیت حرفه‌ای حسابداری ارائه کرده است. درستکاری، بی‌طرفی، رازداری، رفتار حرفه‌ای و رعایت اصول و ضوابط حرفه‌ای از جمله اصولی است که به عنوان اصول بنیادین حرفه‌ای از آنها یاد شده است.

اخلاق کسب و کار یا اخلاق تجارت را می‌توان در دو حوزه تجارت سنتی و تجارت جدید دنبال کرد. کسب و کار سنتی دارای بساطت بیشتری است در حالی که تجارت جدید از پیچیدگی‌های بیشتری برخوردار است. احکام موجود در اخلاق سنتی بیشتر ناظر به تجارت خرد است که بین افراد حقیقی صورت می‌گیرد. اما امروزه دو نوع تجارت دیگر نیز مطرح است که رسیدگی به مسائل اخلاقی آنها نیز لازم است؛ یکی اخلاق تجارت شرکت‌ها و سازمان‌ها و دیگری اخلاق تجارت کلان که عمدتاً دولت‌ها و سیاستگذاران جامعه مسئولیت آن را بر عهده دارند. نویسنده مقاله "اخلاق کسب و کار" الزامات اخلاقی و آداب کسب و کار را بیشتر در حوزه سنتی مطرح می‌کند و در برخی موارد به بخش‌هایی از اخلاق تجارت جدید نیز اشاره دارد. بررسی جایگاه ارزشی تجارت در اخلاق اسلامی و از نظر فیلسوفان غرب از جمله مباحث اساسی است که در این مقاله به آن پرداخته شده است.

آنچه یک ورزشکار را ملزم به رعایت موارد فوق می‌کند، ارائه بازی منصفانه ورزشی است. نویسنده مقاله "اخلاق در ورزش" با رویکرد بازی منصفانه، به تبیین مشکلات اخلاقی مطرح در ورزش پرداخته است. در تعریف بازی منصفانه اتفاق نظر وجود ندارد؛ بعضی آن را به معنای محوریت فضائل می‌دانند و برخی از آن، به بازی

تعبیر کرده‌اند، احترام به قوانین، توافق و همچنین رقابت منصفانه از دیگر برداشت‌هایی است که در این مورد شده است. با توجه به اینکه در ارائه یک بازی منصفانه، کل جامعه ورزشی، اعم از ورزشکاران، مربیان، داوران، تماشاگران و رسانه‌ها سهم دارند، نویسندگان این مقاله سعی کرده‌اند مشکلات اخلاقی مرتبط با هر حوزه را مورد بررسی و نقد قرار داده، در ضمن به وظایف اخلاقی هر گروه اشاره کنند.

در رابطه با تنظیم مقالات کتاب شایان ذکر است چپ‌نشین مقالات، به دلیل ماهیت برخی از آنها و پیوستگی موضوعی بعضی دیگر، بر اساس حروف الفبا میسر نبود. از این رو، دو مقاله ماهیت اخلاق کاربردی و تصمیم‌گیری اخلاقی که به توضیح و تبیین مبانی اخلاق کاربردی می‌پردازند در ابتدای کتاب آورده شده‌اند. دو مقاله اخلاق در پژوهش و اخلاق تدریس نیز، به دلیل اهمیتشان در یک فضای علمی، اقتضای تقدم داشتند و بقیه مقالات عمدتاً بر اساس پر نزع بودن موضوعات آنها تنظیم شده است. علاوه بر دو مقاله اخلاق در پژوهش و اخلاق تدریس، مقالات ارزیابی اخلاقی دانشگاه مجازی و بررسی مسائل اخلاقی در سیستم‌های هوشمند، اخلاق جنگ و صلح و اسلام و نظریه جنگ عادلانه، اخلاق مادری و اخلاق همسرداری و اخلاق حسابداری و اخلاق کسب و کار، به دلیل پیوستگی، در پی یکدیگر آورده شده‌اند.

در پایان ضمن آرزوی مغفرت و طلب علو درجات برای مرحوم حضرت آیت الله قاضی (ره) ریاست محترم دانشگاه، و آرزوی سلامت و طول عمر برای ریاست فعلی دانشگاه جناب آقای دکتر بهشتی، از معاونت محترم پژوهشی وقت که شرایط انجام این پروژه گروهی را در دانشگاه قم فراهم آوردند تشکر می‌کنیم. همچنین از همکار محترم خانم دکتر نرجس جواندل که ویراستاری ادبی کتاب را متقبل شدند نهایت سپاس را داریم. و با سپاس از همه همکاران و دوستانی که با تلاش، همت و دلسوزی آنها این مهم به انجام رسید.

همچنین از سردبیران محترم فصلنامه‌های علمی پژوهشی فصلنامه اخلاق در علوم و فن آوری، آقای دکتر داریوش فرهود، فصلنامه اندیشه دینی، آقای دکتر قاسم کاکائی،

فصلنامه مقالات و بررسی ها، آقای دکتر قربان علمی و فصلنامه پژوهشهای فلسفی - کلامی دانشگاه قم و انجمن معارف اسلامی که مقدمات چاپ مقالات را در این فصلنامه ها فراهم آوردند، تقدیر و تشکر می نمایم.

با آنکه اذعان داریم که این کتاب به عنوان اولین کار گروهی تألیفی در حوزه اخلاق پر مبحث کاربردی، عاری از نقص و ضعف نیست، اما خدای را شاکریم که علاوه بر آشنایی با مطالب علمی تازه، از همکاری و همیاری یکدیگر، بهره های بسیار بردیم.

والحمد لله رب العالمین

دکتر محسن جوادی - دکتر زهرا خزاعی

گروه فلسفه - دانشگاه قم

